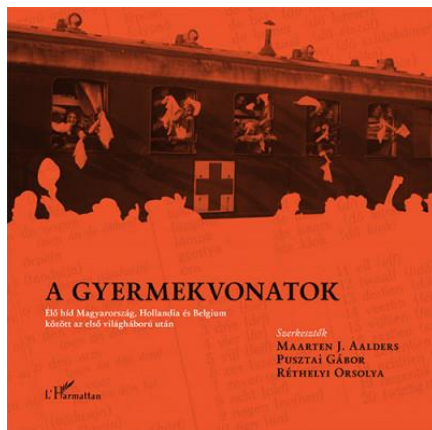

A gyermekvonatok. Élő híd Magyarország, Hollandia és Belgium között az első világháború után.

Szerk. Maarten J. Aalders, Pusztai Gábor és Réthelyi Orsolya.
Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2020. 208 oldal

Száz évvel ezelőtt, 1920. február 8-án indult az első gyermekvonat Hollandiába, amely 600 lesoványodott magyar gyermeket szállított holland családokhoz, megerősödni. A 600 kiválasztott gyermeket még több mint 60 000 követte Hollandián kívül többek között Belgiumba, Svájcba és Angliába.

Ennek a nagyszabású segélyakciónak állít emléket *A gyermekvonatok. Élő híd Magyarország, Hollandia és Belgium között az első világháború után* c. kötet, mely az Eötvös Lóránd Tudományegyetem és a Debreceni Egyetem Néderlandisztika Tanszéke, a Kampeni Teológiai Egyetem (Teologische Universiteit Kampen – Neo-Calvinism Research Institute) valamint a Leuveni Egye-

tem Vallási, Kulturális, Társadalomtudományi Dokumentációs és Kutatóközpontja (KADOC) kutatóiból álló *Migráció, kultúra és identitás* nemzetközi kutatócsoport tagjainak közös munkája.

A kötet megjelenését a 2018 novemberében, az ELTE Néderlandisztika Tanszékén megrendezett *Migráció, irodalom és identitás: A gyermekvonatok Magyarország, Hollandia és Flandria között a huszadik század első felében (Migratie, literatuur en identiteit: De kindertreinen tussen Hongarije, Nederland en Vlaanderen in de eerste helft van de 20ste eeuw)* c. konferencia előzte meg, mely a kutatócsoport első közös rendezvényeként nem kisebb célt tűzött ki a csoport elé, mint egy közös fórum megteremtését a témával foglalkozó magyar, holland és belga szakértők számára. A résztvevők mindemellett megfogalmazták, hogy a legfrissebb kutatási eredményeket a szélesebb közönség számára is elérhetővé kívánják tenni. Erre jelent kiváló alkalmat e kötet, mely tíz tanulmányt tartalmaz.

A kötet *Száz évvel ezelőtt. Nemzetközi megvilágításban a Magyarországot, Hollandiát és Belgiumot összekötő gyermekvonatokról* c. bevezető tanulmányában Maarten J.

Aalders, Pusztai Gábor és Réthelyi Orsolya összegzi, milyen politikai és társadalmi helyzet szolgált keretül az 1920 és 1930 közt lezajló gyermeksegítő utaknak, miben rejlik a *Migráció, kultúra és identitás* kutatócsoport munkájának újdonsága, s a csoport milyen alapokra építkezve próbálja feltárni a magyarokat, hollandokat és belgákat összekötő „közös örökséget”.

Maarten J. Aalders holland református lelkész, egyháztörténész, a holland–magyar protestáns kapcsolatok két világháború közti időszakának kutatója *Magyarország barátai. Henriëtte Kuyper (1870–1933) és Jan Clinge Fledderus (1870–1946)* c. cikkében Henriëtte Kuypernek, Abraham Kuyper holland miniszterelnök lányának és Jan Clinge Fledderus budapesti holland főkonzulnak, a holland gyermekakció két kulcsfigurájának életútját mutatja be. Az életrajzi ismertetőn felül megtudhatjuk, e két fontos személy hogyan került kapcsolatba Magyarországgal és milyen érzések fűzték őket a háború által meggyötört országhoz, valamint, hogy milyen módon indították el az éhező magyar gyerekek megsegítésére szervezett akciót. Aalders *A Hollandiába tartó gyermekvonatok (1919–1930)* c. tanulmánya a holland Központi Bizottság a Rászoruló Magyar Gyermekekért és részben a Római Katolikus Bizottság szemszögéből mutatja be a küldő és fogadó családok toborzásának mikéntjét, a vallás szerepét, a nyelvi akadályok sikeres leküzdésének, valamint a kulturális és nyelvi

kapcsolatok fenntartásának módját. Mindemellett információval szolgál a gyermekakciót követő „gyermekvonat-turizmusról”, a fogadó szülők magyarországi útjairól, illetve az akció megszüntetésének lehetséges okairól is. A tanulmányt a segélyakció értékelése zárja.

Hajtó Vera társadalomtörténész *A belgák és a magyar gyermekek. Gyermekmentő akciók (1923–1927)* c. munkájában arra keresi a választ, hogyan és miért kapcsolódott be Belgium a magyar gyermekek segítő programba. Kik, hogyan szervezték meg a gyermekek kiutazását, milyen társadalmi és politikai légkör járult hozzá az akció sikeréhez, s mik voltak annak fő jellemzői? Az elemzést és bemutatást a programban részt vevő „kis magyarok” visszaemlékezései teszik érzékletesebbé. Réthelyi Orsolya néderlandista és történész, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Néderlandisztika Tanszékének vezetője *Az új rokonság. A gyermekvonatok a kora '20-as évek magyar kultúrájában* c. tanulmányban 1920–1925 közti újságcikkek, rendezvények, versek, írások, képi források és tárgyak vizsgálatával, a bennük használt képek és metaforák elemzésével próbálja feltárni a holland és magyar nép közt kezdődő új rokonság-érzetet, amelyet a gyermekek kiutazása által generált érzelmi és kulturális közeledés szült, s mely napjainkban, többek között a gyermekvonatokról szóló kutatásoknak köszönhetően, újjászületőben van.

A belga író, Rudi Hermans (1953) négy irodalmi önéletrajzi kisregényében magyar származású édesanyjának Belgiumba kerülését s gyermekeire átörökített traumáit dolgozta fel. Gera Judit, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem professzor emeritusa *Postmemory és kulturális emlékezet mint a tények és a fikció kötélemei Rudi Hermans műveiben* c. tanulmányában ezeken a kisregényeken keresztül elemzi a nyaraltatási akció témáját. Kutatása tágabb értelemben kiterjed a történelmi tények irodalomra tett hatására, s az önéletrajz szépirodalmi reprezentációjának jelenségére is. Bozzay Réka, a Debreceni Egyetem Néderlandisztika tanszékének adjunktusa *A gyermekmentő akció debreceni díszdoktorai 1925-ben* c. tanulmányában Carl Irlet (1879–1953) berni lelkész és Willem Carel Adrien van Vredenburg (1866–1948) holland báró, a svájci és a holland gyermeküdtetés két kiemelkedő alakjának díszdoktorrá avatását tárja fel. Az életrajzi ismertetőn felül körbejárja, hogyan és miként került sor a honoris causa doktori címek átadására, s maradt-e a későbbiekben kapcsolat a kitüntetettek és Debrecen egyeteme között.

Nagy Roland, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Néderlandisztika Tanszékének adjunktusa *Szavakat a tettek mellé! A holland–magyar kapcsolatok néhány nyelvészeti vonatkozása a gyermekmentő akciók idejéből* c. munkájában azt vizsgálja, hogy a magyarokat érintő és a hol-

land sajtóban is megjelenő történelmi események milyen hatással voltak a holland szókincsre, azon belül is a Magyarországot és a magyarokat a semlegestől eltérően jelölő „Hongarijen”, valamint „Magyaar” alakok és azok származékainak használatára, konnotatív jelentésükre. Nagy Roland kutatásához mind kvalitatív, mind kvantitatív eszközöket is felhasznált.

Pusztai Gábor, a Debreceni Egyetem Néderlandisztika Tanszékének tanszékvezető docense a *Gyermekmentő akciók a második világháború után Magyarországon* c. tanulmányban a II. világháborút követő gyermeküdtetési akciókkal foglalkozik. A többek között svájci, francia, dán és holland kezdeményezések ismertetése mellett azt elemzi, hogy ezeket az akciókat hogyan használták fel a magyar baloldali és konzervatív pártok a politikai küzdelemben, valamint, hogy a Magyar Kommunista Párt a hatalom megszerzésével párhuzamosan hogyan lehetetlenítette el a gyermekvonat akciókat, politikai ellenfeleit és az egyházakat.

Roeland Hermans, a Leuveni Egyetem Vallási, Kulturális, Társadalomtudományi Dokumentációs és Kutatási Központjának (KADOC) munkatársa a kötet *Közös múltunk, közös örökségünk. A belga–magyar gyermekakciók* c. záró cikkében azt fejtegeti, hogyan merülhetek feledésbe a belga gyermekvonatok a korabeli hatalmas érdeklődés és siker ellenére. Tanulmányában Hermans rámutat, hogyan lehet újra felfedezni

a két országot összekötő jótékony-sági akciókat, „közös örökségünket,” s előrevetíti, *A „kis magyarok”*. *Belga–magyar gyermekmentő akciók*” c. kiállítás példáját és tapasztalatait alapul véve hogyan in-

dulhat el a két ország „közös történelmének” feltárása, értelmezése és megértése.

Szűcs Maja
néderlandista, IBM

Szabó Szilárd: Az Osztrák–Magyar Monarchia központi katonai és polgári hírszerző és elhárító szervezete 1850–1918

Debrecen, 2019, Debreceni Egyetemi Kiadó. 241 oldal

Szabó Szilárd a Debreceni Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának adjunktusa. A dualizmus témakörével egyetemi évei alatt kezdett el foglalkozni. Arra, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia fel nem osztható levéltári anyagát a Bécsi Állami Levéltárban, illetve a Hadi

Levéltárban (Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv; Kriegsarchiv) tanulmányozhassa, ösztöndíjat is nyert. *„Az Osztrák–Magyar Monarchia központi katonai és polgári hírszerző és elhárító szervezete 1850–1918”* a második könyve. Az előszóban felhívja az olvasók figyelmét arra, hogy nem szokásos kémtörténeteket tartalmazó kötetet tart a kezében. A kötet az intézményről, azaz a szervezeti felépítésről, a költségvetésről, a személyi állományról, a jogkörökről, a felderítés szervezetének, illetve ezeknek a dualista államalakulat rendszerébe történő beilleszkedéséről szól. Célját szerző úgy fogalmazta meg, hogy *„...a magyar katonai és polgári hírszerzés és elhárítás központi szervezetének történetét igyekeztem megvizsgálni intézmény- és hivataltörténeti szempontok alapján. Munkám kifejezetten a vizsgált intézmények jogállását, szervezetét, működését, költségvetését és személyi állományát érinti, tehát a kutatás nem terjedt ki az »ügyek« vizsgálatára . . .”*